הלכה · משנה תורה · מפרשים · משנה למלך · ספר משפטים

משנה למלך על משנה תורה, הלכות שכירות

רבי יהודה רוזאניס

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משנה למלך על משנה תורה, הלכות שכירות

רבי יהודה רוזאניס

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משנה-למלך-על-משנה-תורה-הלכות-שכירות/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ד 4
הלכה ה 4
הלכה ו 5
פרק ב 5
הלכה ג 5
הלכה ח 6
הלכה ט 7
הלכה יא 7
הלכה יב 7
פרק ג 7
הלכה א 7
הלכה ו 8
הלכה ח 8
הלכה י 8
פרק ה 8
הלכה ב 8
הלכה ג 9
הלכה ד 9
הלכה ה 9
הלכה ז 10
פרק ו 10
הלכה ה 10
הלכה ט 10
פרק ז 10
הלכה א 10
הלכה ב 11
הלכה ו 13
פרק ט 14
הלכה א 14
הלכה ד 14
הלכה ז 14
פרק י 14
הלכה א 14
הלכה ב 15
הלכה ג 15
הלכה ז 16
פרק יא 16
הלכה ו 16
פרק יב 16
הלכה ה 16
הלכה י 17
הלכה יג 17
פרק יג 17
הלכה ב 17
הלכה ג 17
הלכה ד 18

פרק א

הלכה ד

ואין השואל רשאי להשאיל כו'. כתב מרן סימן פ"ג בשם הריטב"א וז"ל והיכא שהשאיל ראובן כליו לשמעון וחזר שמעון והשאילן ללוי ובא לוי לתפוס בהם בשביל ראובן ויש לו מגו מהו יכול שמעון ללוי היה ראובן נשבע ונפטר וצ"ע: **לפיכך אם היה דרך הבעלים להפקיד תמיד כו'**. עיין מ"ש הכ"מ בשם מהרי"ו גם הרא"ם במחודשים כתב דמשום פעם אחת שהאמין מצי למימר אין רצוני כו' ודקדק רבינו ז"ל שכתב תמיד וכל מה שדחה הרב יש להשיב על דבריו ואין לדחות דברי הני תרי אריוותא ודו"ק (*א"ה כתב ה"ה שאפילו הלך לו השני ולא נשבע כו' ועיין לקמן פ"ד מהל' שאלה ופקדון דין ח'): **והוא שלא ימעט בשמירתו וכו'**. מ"ש מרן בכ"מ ומיעט בשמירתו חשיב כמזיק המזיק בידים לא ידעתי טעם לדברים אלו שכתב הרב דחשיב כמזיק בידים מטעם שמיעט בשמירתו והא שמירה בבעלים הוא לראשון ואפילו מפשיעה פטור אדרבה הראשון הוסיף על שמירתו כשמסרה לאחר שחייב השני בכל דהו אף אם יהיה ש"ח מה שהראשון פטור לגמרי וצ"ע:

הלכה ה

ואם הביא השומר השני הראיה שיפטר בה כו'. קשיא לי דלמאי איצטריך שיביא ראיה הא כיון שדרך הבעלים להפקיד אצלו לא שייך לומר את מהימן לי בשבועה ודי שישבע השומר השני שנאנסה דמה לי שהאמינו לשבועת ש"ח או לשבועת שומר שכר ומריהטא דלישניה דרבינו משמע דקאי אמ"ש והוא שלא ימעט שמירתו והיינו בשרגילים להפקיד אצל השומר השני וכמ"ש ה"ה. ואין לומר דוהוא שלא ימעט דכתב רבינו קאי בין כשאין דרך הבעלים להפקיד אצלו ובין כשדרך הבעלים להפקיד אצלו צריך שלא יפחות שמירתו ומה שסיים ואם הביא ראיה קאי להיכא דאין דרך הבעלים להפקיד, דא"כ מה בא רבינו להודיענו דמילתא דפשיטא היא אלא ע"כ לא קאי אלא כשדרך הבעלים להפקיד אצלו בחנם וטעמא כמ"ש ה"ה ז"ל. ור' ירוחם נתיב ו' ח"ב כתב וז"ל כתב הרמב"ם שאם מיעט בשמירתו כגון שמסרה ש"ש לש"ח שחייב אע"פ שהבעלים רגילים להפקיד אצל שומר השני עד שיביא השומר השני עדים שמתה כדרכה ותמהו עליו רוב הפוסקים ז"ל דמאחר שרגילים בעלים להפקיד אצלו שפטור הראשון אפילו שמיעט בשמירתו שנתנו לש"ח ע"כ. ולא ידעתי מה ראו על ככה לתמוה על רבינו בדין זה דנהי שרגיל להפקיד אצלו בש"ח הרי לא נתרצה עכשיו בהאי שמירה

ודוקא לענין שבועה נאמר זה בגמרא ומה שיש לתמוה על רבינו דלמה איצטריך שיביא ראיה השני ולא נאמן בשבועתו מאחר שהבעלים רגילים להפקיד אצלו לא תמהו עליו. ונראה דהאי דנקט רבינו שאם הביא עדים השומר השני בענין שיפטר הראשון לאו דוקא עדים דהא אילו בעי לישבע מהימן. אלא משום דע"כ לא ירצה לישבע שנאנסה אלא שלא פשע בה והראשון חייב לישבע שנאנסה כדי ליפטר דהא ש"ש הוי נקט עדים וה"ה אם רוצה לישבע ודוק:

הלכה ו

היה בידו פקדון ושלחו ביד אחר כו'. מ"ש ה"ה ונ"מ שאם היו הבעלים רגילין להפקיד אצל האחר כו' אין נראין כן הדברים שאפילו היה דרך הבעלים להפקיד אצל האחר שמסר לו אין נפטר מאחריותו דהא פשע במה ששלחו בדרכים ע"י אחר דאין לך פשיעה גדולה מזו דכל הדרכים בחזקת סכנה הם ואיהו גופיה אם היה מוליך בדרך אפילו שנאנס חייב דתחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב וא"כ מה יתן ומה יוסיף אם מסרו למי שהוא נאמן אצל המפקיד. ואפשר הרב ז"ל גייז לדבוריה ומיירי בשאין פושע בהולכתו בדרך לבעליו וכדיניה ודוק שזה דוחק גדול. ועיין בהרא"ם ח"ב סימן ז' מסכים הולך בכל דבריו בסגנון זה יע"ש. (*א"ה עיין מ"ש הרב המחבר לקמן פי"ז מהלכות מלוה ולוה דין ב'):

פרק ב

הלכה ג

יראה לי שאם פשע השומר כו'. יש להקשות בדברי רבינו שסובר דלא מיעט הכתוב גבי הקדשות ועבדים אלא שבועה שלא פשע אבל אם ידוע שפשע חייב וטעמא דבקרא בהדיא לא הוזכר בש"ח שחייב בפשיעה אלא שחייב שבועה כמו שנאמר ונקרב בעל הבית אל האלהים וכו' א"כ כי מיעט רחמנא לשומר קרקע או הקדשות מתשלומין דוקא גבי גניבה ואבידה או שבורה שנזכר תשלומין בהדיא אבל גבי פושע משבועה הוא דפטור. וקשה דבס"פ החובל גבי ההוא דפשע בארנקי של צדקה דאפקידו גביה ופטריה אביי מברייתא דלשמור ולא לחלק לעניים ורב יוסף לא חייבו אלא משום דעניי דפומבדיתא מיקץ קיץ להו אלמא כי ממעטינן מדין השומרים לגמרי ממעטינן ואפי' מפשיעה ולא משבועה דוקא ולדברי רבינו הוה לן למעוטי דוקא משבועה שלא פשע ולא מתשלומי פשיעה וי"ל דכיון דמסברא הוה לן לומר דלחלק לעניים פטור מן התשלומין אפילו אפסדיה דמאן קא תבע עניים לא מצו תבעי דלכל חד מצי למימר לאידך יהיבנא

והמפקיד נמי תו לאו דיליה נינהו. אלא דאי כתב רחמנא כי יתן איש אל רעהו הוה אמינא דסתם הכתוב ואפילו בלחלק לעניים מצי תבע המפקיד דהוא הנותן. השתא דמיעט רחמנא לשמור ולא לחלק לעניים ממעטינן מסברא כל תשלומין דמאן קא תבע משא"כ הכא ודוק:

ומ"ש הראב"ד ואין פושע מזיק שאם היה כן פשיעה בבעלים למה פטור לאו משום דס"ל דמזיק בבעלים חייב דבהדיא כתב ע"ד רבינו בהלכות אישות על מ"ש האשה ששברה כלים בעת מלאכתה דפטורה ולא מן הדין אלא מתקנה משום שלום הבית והשיג עליו דמן הדין נמי פטורה דהוי שמירה בבעלים הרי דסובר דמזיק בבעלים נמי פטור א"כ נמצאו דברי הראב"ד סותרים זה לזה. וע"כ צריכין אנו לומר דהכא לדברי רבינו קאמר דרבינו ס"ל דמזיק בבעלים חייב והכי מוכח ממ"ש בפ"ה מהלכות שלוחין ושותפין בדין אחד מהשותפין שמכר בהקפה וכמ"ש שם. ולהכי מקשה הכא לסברת רבינו דכל פושע מזיק פשיעה בבעלים למה פטור מאחר שהוא סובר דמזיק בבעלים חייב. והכי משמע דאי לאו הכי מאי קושיא שאני פשיעה בבעלים דאפילו חשיב מזיק פטור מגזירת הכתוב ולעולם גבי שומרים בקרקעות ועבדים מזיק חייב דהיינו פשיעה וצריך להתיישב ודוק. ומה שנ"ל נכון בהשגת הראב"ד דלא קשיא לדידיה מההיא דאשה ששברה כלים בשעת מלאכתה דהתם כיון שלא כיונה להזיק לא מיקריא אלא פושע אע"ג דאדם מועד לעולם היינו לשלם מה שהזיק אבל לענין מזיק לא מתחייב ודוק. (*א"ה עיין בדברי הרב המחבר פכ"א מהלכות אישות דין ט' ופ"ה מהלכות שלוחין ושותפין דין ב' ועיין פ"ד מהלכות מלוה ולוה דין י"ד):

הלכה ח

האומר לחבירו שמור לי זה וא"ל הנח לפני וכו'. מ"ש ה"ה יראה לי דהניח לפניו בסימטא וכו' עיין בהר"ן פרק האיש מקדש גבי התקדשי לי במנה תנהו על הסלע דאינה מקודשת כתב בשם הרשב"א דמש"ה לא מיחייב משום ערב משום שאינו מוציא לרשות אחר בן דעת ולפיכך האומר לחבירו זרוק מנה לים ואתחייב אני לך לא מהני וכן ואקדש אני לך כו'. ולפי דבריו קשה דהיכי אוקי הנח לפני דהכא בהכישה במקל והיא תבא דהא סוף סוף היכי מהניא בלא משיכה דאי משום ערב כיון שעל פ"ו עשה מעשה כיון שאינו בן דעת לא מהני ואולי דין השומרים שאני להתחייב כל שעל פיו עשה מעשה אע"פ שלא מסרו לבן דעת ודוק:

הלכה ט

וכן מתנה בעל הפקדון על ש"ח וכו'. מדברי התוספות בפרק הזהב אמתניתין דאלו דברים שאין נשבעין עליהם כתבו לחד שינויא דדוקא ש"ח או ש"ש מתנה להיות כשואל בדברים אבל ש"ח להיות כש"ש בעי קנין מטעמא דדוקא משום דסבורים העולם שהשאיל לו גמר ומשעבד נפשיה. והג"א בשם הא"ז הוסיפו להסתפק אי דוקא ש"ח מתנה להיות כשואל אבל ש"ש להיות כשואל לא ודוק בס"פ האומנין. כתוב בהג"א בס"פ הפועלים בשם רבינו ברוך דמדלא נקט גבי ש"ח להיות פטור מלשלם כדקתני גבי ש"ש משמע דלא מיפטר אם פשע אפילו התנה. ומהריב"ל ח"א דף קנ"א כתב דאין חולק בסברת ר' ברוך הלזו. ונראה דתשובת מהר"ם שהביא המרדכי בס"פ האומנין הביאה מרן סימן ע"ב מח"ז היא היפך סברת ר' ברוך ועיין בל"ר סימן רכ"ב וסימן קכ"ד ועיין בתשובת מיימונית דספר משפטים סימן י"א הביאה מרן סימן ש"ג ס"ה יע"ש. וכתוב בל"ר ס"ס רכ"ב איברא דמודינא לך דאפילו אם לוי הביא עדים שהנכסים היו שוין יותר מן החוב דאין לחייב לראובן מטעם פשיעה דדילמא לא פשע ומוקמינן ממונא בחזקתיה ע"כ. כלומר דאליבא דמהר"ש ליכא פשיעה כיון שהתנה כן ומצי למימר קים לי כמהר"ם:

הלכה יא

טען שהפקיד אצלו כו'. דברי מהריק"א קשים לשומעם שהרי בהדיא כתב רבינו או שאמר כן היה אבל החזרתי נשבע שבועת היסת והרי מודה שנעשה עליו שומר ואינו נשבע אלא היסת וכבר כתב הרב לח"מ ז"ל לשון רבינו וצ"ע:

הלכה יב

בד"א כשהיה השומר יכול לטעון ולומר נאנסו כו'. (*א"ה עיין פכ"א מהלכות מלוה ולוה דין א' בסוף התשובה):

פרק ג

הלכה א

אם נאנס במקום שהעדים מצויים שם וכו'. עיין בתשובת מהרש"ך ח"ב סימן רכ"ח דהניח על ראובן חבילות של פשיעות וכדי שלא יאמר בתר דידי קא אזיל האי גברא אשים מחסום לפי להרחיב הדברים אך דרך כלל אומר דרואה אני דברי ראובן לפוטרו מן הדין ורוב טענותיו הבאות בשאלה הם בריאות וטובות והמשכיל יבין וצ"ע. כתוב בתשובת הרא"ש כלל י"ג סימן ט"ו וז"ל הטעם שאנו מחייבים לבן אחותו שישבע תחלה

לפי שכל זמן שלא נשבע אין טענתו טענה כי אם דברים בעלמא כו'. ולא נתיישב בעיני למה יהיו דברי בן אחותו דברים בעלמא מאחר שהם בידו ואי טעין שבמתנה נתנם לו הספרים היה נאמן דע"כ מיירי דליכא עדי פקדון וראיה דאי לאו הכי אפילו בשבועה אינו נאמן. (*א"ה עיין במ"ש הרב המחבר פ"א מהלכות שאלה ופקדון ע"ד מהרימ"ט):

הלכה ו

ואם לא עשה כן וכו'. מ"ש ה"ה ונראין דברי הראב"ד ז"ל שכתב הדין בפשוט כו'. ה"ה הבין בדברי הרמב"ן במה שסיים וצ"ע דאכולה מילתא קאי ונסתפק אם מנכין מהשומר שכר רועים ומקלות ולכך כתב עליו שנראין דברי הראב"ד שכתב הדין בפשוט שמנכין לו השכר אבל זה אינו במשמע דברי הרמב"ן דפשיטא ליה דמנכין השכר אבל אם לא היה יכול לקדם אלא עד כדי דמי הבהמה אם משלם כושרא של חיותא או דמי טירחא כיון שאין גופו ממון אפשר דלא אמרו בגמרא ועד כמה עד כדי דמיו אלא לענין שחייב מן הדין לעשות לא שישלם כושרא דבהמה והראב"ד פסיקא ליה שישלם וצ"ע:

הלכה ח

רועה שהניח עדרו ובא לעיר כו'. (*א"ה עיין לקמן פ"ד מהלכות שאלה ופקדון דין ו' ועיין בתשובת מהריק"ו ז"ל שורש ג' ובמה שחילק הרב המחבר לעיל פ"ו מהלכות גזילה ואבידה דין ב' יע"ש):

הלכה י

פשע בה ויצא לאגם כו'. (*א"ה עיין פ"ד מהלכות שאלה ופקדון דין ו'):

פרק ה

הלכה ב

מתה הבהמה או נשברה כו'. רש"י פירש אמתניתין דקתני מתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור וז"ל חייב המשכיר למכור הנבלה והעור לכלבים ולהוסיף מעות ולהעמיד לו חמור או ישכור אחר בדמי הנבלה או יחזיר שכרו ע"כ. וכתב עליו הרא"ש ז"ל דדבריו מגומגמים מדכתב ולהוסיף מעות משמע דבחמור סתם מוקי למתניתין ואח"כ כתב שהרי חמור זה שיעבד לו משמע דבחמור זה מוקי לה ולמה צריך להוסיף מעות. ונ"ל דרש"י ז"ל בשיטת רבינו קאי דאף בחמור סתם אין מכריחין את המשכיר למכור ולשכור מנכסיו דבמה נתחייב המשכיר לעשות זה משלו כמ"ש רבינו ומיהו לגבי למכור הנבלה ולהשכיר בחמור זה נשתעבד הנבלה לזה והיינו דכתב רש"י שהרי חמור זה שיעבד

לו ולהא מכריחין למשכיר ואם אין כדי בנבלה יחזיר שכרו במה שלא עשה ולא כל שכרו ודוק:

הלכה ג

השוכר את הספינה וטבעה כו'. מ"ש ה"ה כתבו הרמב"ן והרשב"א לאו למימרא דמעיקרא וכו' נראה לומר דדוקא גבי שוכר בעלמא לא שייך קפידא דמה לי יין זה או אחר לבעל הספינה אם לא דמצאה קפידא מקום לנוח אבל גבי משכיר בספינה זו אפילו בעלמא הוי קפידא שפעמים שהיא בריאה וטובה או עשויה באמת וישר וכל שנותן אחרת טובה הימנה יש מקום לתלות שאינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה והם דברי רבינו ז"ל שכתב גבי ספינה זו שקפידא גדולה יש בספינה זו ואי משום טעמא דמצאה קפידא מקום לנוח לא הוה קרי ליה קפידא גדולה והוצרכתי לכתוב זה מפני שהרב הסמ"ע לא כתב כן ולא ידעתי למה:

הלכה ד

השוכר את הספינה ופרקה בחצי הדרך כו'. מ"ש ה"ה ופירשו ז"ל ואינו מנכה לו כלום וכו' לא יכולתי לעמוד על עיקר חילוק זה דמה לי אם הספינה קיימת הרי נהנה ממנה שלא טרח והלא גבי פועלים שהלכו ולא מצאו תבואה דאמרינן נותן להם שכרם כפועל בטל אף שעומדים ואומרים הרי אנו מזומנים לעשות מלאכת בעה"ב כמ"ש רבינו בפ"ב בכמה בבות גבי שכירות פועלים שנותן שכרן כפועל בטל וע"ק לי בדבריו במה שסיים דאינו דומה לספינה סתם ויין זה שלשם אין הספינה קיימת וזה תימה דכל מה שאנו מחייבים לשוכר משום שיכול המשכיר לקיים תנאו והרי הוא כאילו הביא ספינה אחרת וזה אין יכול להביא יין זה היאך יועיל לו זה שלא לנכות כפועל בטל ונ"ל דכוונת ה"ה ז"ל לומר דהכא שאני דאף שלא מצא מי שישכיר מ"מ אינו נהנה בעל הספינה כלום כי הולך הוא לדרכו ואינו נשאר לשם בחצי הדרך וכעין מה שפירש"י גבי נכוי דמתא דסבור הייתי ללכת מהר ולחזור מהר א"כ לא נהנה כלום וזהו מ"ש אנא הא קאימנא שהולך לביתו ולא נתעכב שם כלל ומה לי מלאה או ריקם אבל בשטבעה ע"כ יושב ובטל שאין לו ספינה מזומנת והרי נהנה ולכך מנכין לו וזה נראה ברור בפירוש דבריו ודוק:

הלכה ה

אבל בקרקע או בספינה שהרי בעלה עמה אין אומר כן. (*א"ה בתשובת מהרא"ש סימן ר"ח כתב דאם קבל המשכיר דמי השכירות יכול לומר לו הא ביתא קמך קום ודור בה אבל איני רוצה שתכניס בו אחרים והרמב"ם איירי בשלא קבל השכירות ועיין בדברי הרב המחבר לעיל פכ"ג מהלכות מכירה דין ח' שגמגם בדין זה יע"ש): **וכן אני אומר אם**

א"ל בע"ה לשוכר כו' צא והניחו ואתה פטור משכירותו. ואם חזר בו המשכיר ואינו פוטרו כתב הרב בעל דרכי נועם סימן ד' דחייב השוכר לדור או להשכיר לאחר. ולפי מ"ש מהראנ"ח ח"א סימן א' נפטר השוכר בדיבורא בעלמא ודוק:

הלכה ז

השכיר לו בית סתם כו'. (*א"ה עיין לקמן פ"ט דין ז'):

פרק ו

הלכה ה

אבל אם הבהמות של אחרים הזבל של בעל החצר כו'. כתב מרן הב"י סימן שי"ג וז"ל ומ"מ יש לתמוה על דברי הרמב"ם דכיון דקי"ל דשכירות ליומיה ממכר הוא חצירו של שוכר הוא וזוכה לו ולא היה לו לקנות למשכיר ע"כ ועיין מהרימ"ט חה"מ סימן פ"ג ובח"א סימן ס"ה מהר"י אדרבי סימן שכ"ו. ועיין סימן ר"ס ס"ג במה שפסק מרן שם ובמה שפסק כאן וצ"ע:

הלכה ט

נפל בית המשכיר שהיה דר בו כו'. כתב ה"ה דבשוכר לזמן ידוע אינו יכול להוציאו תוך זמנו וכן מוכח בירושלמי. ומהריט"ץ סימן פ"ט נסתפק בראובן שהשכיר ביתו לזמן שנה אחת אם יכול להשכירה לאחר בתוך הזמן ולומר לו הרי ביתי שכורה לך אחר שישלים השוכר שכירותו משום דהוי דבר שאינו ברשותו ולבסוף העלה דיכול להשכירה וכ"כ המבי"ט ח"א סימן שמ"ו יע"ש. ולדידי הדבר פשוט ולא ניתן ליכתב וראיה מהירושלמי הזה (הביאו הטור ר"ס שי"ב יע"ש) דקאמר דהמקח קיים ובפרק אע"פ (דף נ"ט) אמרינן האומר שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנה ממך תקדוש דקדשה ועיין פמ"א ח"א סימן אב"ג ודו"ק. ועיין מהרשד"ם חה"מ סימן רפ"ז ורפ"ח ודבריו תמוהים בעיני וצ"ע:

פרק ז

הלכה א

כשם שמתנה אדם כו'. (*א"ה עיין מהריק"ו שורש כ' ובדברי הרב המחבר פ"ז מהלכות מתנות עניים דין י"ב יע"ש):

הלכה ב

שהקרקע בחזקת בעלים כו'. כתב הרב ל"ר סימן קנ"ד וז"ל וכיון דנ"ד הוי פלוגתא אית לן למימר דאוקי ארעא בחזקת מי שהוא עכשיו כו' ועיין במ"ש הרב לעיל סימן קמ"ט במ"ש וכ"ת הרי בנ"ד לא כפל תנאו וכו' ומשום ספיקא דדינא פסק דמאריה קמא הוי מוחזק היפך מ"ש כאן וצ"ע ועיין סימן קכ"ח ורי"ט וקס"ג וקע"א יע"ש. כתב מהרי"ח אלפאנדרי ז"ל בתשובה הובאו דבריו בספר מעשה חייא סימן א' על ההיא דהביא מרן סימן שי"ב סי"ד בשם הרשב"א ז"ל וז"ל ועוד דאפוקי ממונא הוא ולראשונים שאמרו שנתעברה לשוכר ואין מוציאין מידו שומעין והקשה הרב הנזכר דאדרבה נימא דהקרקע בחזקת בעליה עומדת וכמ"ש הרשב"א בסוף הסימן וכ"כ הטור גבי היכא דמספקינן אלשון ראשון או אחרון כו' והרב מעשה חייא ז"ל בתירוץ קושיא זו באו דבריו סתומים יע"ש. ולי נראה דמעיקרא קושיא ליתא שהרי כתבו התוס' (*א"ה בפרק חזקת דף ל"ב) על ההיא דגרסינן התם והלכתא כוותיה דרבה בארעא פירש"י דמספקא לן כמאן הלכתא וצריך לדחוק ולפרש ולחלק בין ספיקא דתרי ותרי לספיקא דדינא כו' נקטינן מדבריהם דבפלוגתא דרבוותא לא אמרינן אוקי ארעא בחזקת מאריה קמא. והנה מהרא"ש בתשובה סימן ר"ז נסתפק היכא דליכא פלוגתא אלא דהדין הוא מסופק אי מדמינן ליה לתרי ותרי או לפלוגתא דרבוותא ולבסוף הכריע הן מסברא דנפשיה הן ממשמעות דברי התוס' דמדמינן ליה לתרי ותרי ואמרינן אוקי ארעא בחזקת מריה קמא יע"ש. וא"כ בההיא דהשכיר לו חדש ושנה דפסקו הפוסקים כר"נ דמספקא ליה אי תפסינן לשון ראשון או אחרון ולא ידעינן דינא היכי הוי אמרינן אוקי ארעא בחזקת מריה קמא אבל בההיא דהרשב"א דהוי פלוגתא בפירוש א"כ הוי כההיא דרבה ורב יוסף דאמרינן ארעא היכא דקיימא תיקום. ומהודענא דאף דנימא דהיכא דהדין מסופק דמדמינן ליה לפלוגתא דרבוותא מ"מ שניא ההיא דהשכיר לו לחדש ולשנה דהספק הוי דלא ידעינן המציאות היכי הוי משום דכי אמרינן דתפסינן לשון אחרון הוי טעמא משום דאמרינן מיהדר קא הדר ביה ואי תפסינן לשון ראשון אמרינן דלאו מיהדר קא הדר ביה אלא שדבריו השניים הם טעות וא"כ הספק הוי דלא ידעינן המציאות היכי הוי וע"כ מדמינן ליה לתרי ותרי אבל בההיא דהרשב"א דליכא ספיקא בדבריו אלא דלדידן מספקא לן אם בזה הלשון שאמר שנה אחת אם פירושו הוי דוקא שנה פשוטה או מעוברת דליכא ספיקא בדבריו הא ודאי הוי כההיא פלוגתא דרבה ור"י דהתם נמי ליכא ספיקא בדבריו אלא דלדידן מספקא לן אי מהימנינן ליה במגו או לא ומש"ה אמרינן ארעא היכא דקיימא תיקום:

עוד כתב הרב הנזכר על ההיא דכתב מרן סימן שי"ב סכ"ב לכך לא ידור בבית ואם דר אין מוציאין מידו כן כתב הרמב"ם ופשוט הוא ע"כ דאדרבה נימא דקרקע בחזקת בעליה עומדת כדלעיל כו' והרב מעשה חייא הסכים לזאת הקושיא ותירץ שם שינויי דחיקי כמו שיע"ש. ולדידי אף דהוי בעיא דסלקא בתיקו והרי כתבנו לעיל בשם מהרא"ש דהיכא דמספקא לן דינא היכי הוי דמדמינן ליה לתרי ותרי ואמרינן אוקי ארעא בחזקת מריה קמא מ"מ לא דמיא להההיא דהשכיר לשנה ולחדש כמ"ש לעיל דהספק הוי דלא ידעינן המציאות היכי הוה אבל בההיא דהשכיר לו את התחתונה ונפחתה דליכא ספיקא בדבריו אלא דמספקא לן דילמא עלייה עליונה הוי נמי בית כמ"ש התוס' שם מש"ה אמרינן ארעא היכא דקיימא תיקום ואם דר אין מוציאין ממנו. (*א"ה עיין בדברי הרב המחבר פט"ו מהלכות טוען ונטען דין י"א. ודע דאף שהתוס' חילקו כן לדעת רשב"ם וכתב הרב פמ"א ח"ב סימן צ"ז דסברא יחידאה היא וכל גדולי האחרונים לא חשו לה גם הרב ל"ר סימן קנ"ד כתב דאין הדבר ברור בעיניו לפסוק כרשב"ם והביא דבריו הר"ב כנה"ג סימן כ"ה. מ"מ כל היד המרבה לבדוק יראה בעיניו דשפיר מיישב הרב המחבר ז"ל דברי הרשב"א ע"פ סברת רשב"ם דמאותה תשובה שהביא מרן ס"ס קנ"ה בדין היזק ראיה שכתב שדעתו נוטה כדעת ר"ת ז"ל דאפילו שטר אינו מועיל אבל הרבה מחכמי ישראל חולקין עליו ולפיכך אני אומר למעשה אם כבר פתח חלונות אין מחייבין אותו לסלק דומיא דמ"ש ארעא היכא דקיימא תיקום, מוכח דהרשב"א אזיל בשיטתיה דרשב"ם דאי הוה ס"ל כפירוש ר"י דטעמא משום מגו מה דמיון הביא לנדון שלו וכ"כ מהרימ"ט ח"מ סימן ע"ה והל"ר סי' קמ"ד גם הרמב"ן בחידושיו פרק חזקת מפרש כפרשב"ם וזה דעת הריטב"א הביא דבריו הרב פמ"א ח"א סימן כ"ו. ובתשובת הרא"ש כלל א' סימן ח' כתב כך קבלתי מפי ר"מ ז"ל היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא לא מפקינן מספק וכו' וכ"כ בכלל פ"ה סימן י'. ואע"ג דבפסקיו כתב כפירוש ר"י דכתב הרב פמ"א ח"א סימן י"א דאין לומר דסובר הרא"ש כפרשב"ם דהא חזינן דלא סבר אלא כפר"י והרב לחם רב סימן קנ"ד כתב דאין לתמוה על זה שכן מצינו בהרבה מקומות. הדבר תמוה לומר כן דמעולם לא מצינו שיחלוק הרא"ש על מהר"ם רבו כי אם באיזה מקומות שמביא דבריו וחולק עליו במורא גדול אבל שיחלוק עליו מבלתי שיזכיר סברתו לא ראינו וכ"ש שבתשובה כתב כך קבלתי כו' דכיון שקבל דברי מהר"ם איך אפשר לומר דחזר בו אבל עיקרן של דברים דבפסקיו דקאי הרא"ש בגופא דעובדא דגמרא דאיירי דלא שני חזקה לא הסכים לדברי רשב"ם דכיון דלא החזיק כראוי ואין לו שטר הו"ל מוציא קרקע מחזקת בעליה ועליו הראיה. אבל בתשובה איירי בסתם מחזיק דעלמא

דכיון דהחזיק כראוי מודה הוא לרשב"ם דהא ודאי כל שהחזיק ג"ש כ"ע מודו דארעא היכא דקיימא תיקום דכבר יצאה הקרקע מרשות בעלים ועמדה ברשות המחזיק כמ"ש מהרימ"ט ח"מ סימן כ"ח גם מהרח"ש בתשובה ח"א סימן נ"ו כתב דכל שהחזיק ג"ש לא חשבינן ליה מגו להוציא ועיין בתשובת מהר"י הלוי ס"ס ג"ן. באופן דבמקום חזקת ג"ש לא פליגי התוס' על רשב"ם. ועיין בהרא"ש פ' אחד דיני ממונות דף קנ"ז ע"ד הביא דבריו מרן הב"י ס"ס כ"ה שכתב היכא דנחלקו שני גדולים בפסק הלכה לא יאמר הדיין אפסוק כמי שארצה כו' ואם לאו בר הכי הוא לא יוציא ממון מספק כדאמרינן בפרק חזקת והלכתא כרבה בארעא אלמא כל ספיקא דדינא אין מוציאין מיד המוחזק ע"כ. גם מהריק"ו שורש קי"ח תופס עיקר כרשב"ם ומרן בש"ע סימן קנ"ד ס"ו פסק כמ"ד דיש חזקה להיזק ראיה וכתב מהרימ"ט ח"א סימן קי"ד וז"ל ולפי שראה הרב ז"ל שבמחלוקת היא שנויה תפס סברא זו לסייע את המוחזק כאותה שאמרו והלכתא כרבה כו'. וזה דעת מהר"ש יפה הביא דבריו הר"ב כנה"ג סימן ק"מ אות י"ד יע"ש. כללו של דבר דכל הני רבוותא קיימי בשיטת רשב"ם ולא מצינו מי שיחלוק עליו בפירוש כי אם ר"י בעל התוספות ויחידאה הוא. ועל אודות מה שנסתפק מהרא"ש היכא דליכא פלוגתא אלא דהדין מסופק היכי לידיינוה ראיתי להרב פמ"א ח"א סימן כ"ו דפשיטא ליה דבהא מודה רשב"ם דמוקמינן ארעא בחזקת מריה קמא והביא ראיה מדברי מהרד"ך בית ב' חי"ב יע"ש. וכן נראה מדברי מהרי"א בכתביו סימן ג"ן הביא דבריו מהרש"ך ח"ב סימן ח' וסימן קע"ד שכתב בההיא דנחלקו הראשונים אי אסמכתא מהניא בצדקה או לא דאין לחייב מטעם זה משום דניזיל לחומרא דבפרק מי שמת בעי בגמרא הקדיש נכסיו מהו תיקו ופסק הא"ז דאוקי ממונא בחזקת מריה ולא זכו עניים והקדש כיון דסלקא בתיקו וכ"ש בפלוגתא דרבוותא ע"כ. הרי דטפי אית לן להקל בפלוגתא דרבוותא מאיבעיא דלא איפשיטא ובודאי דהיינו טעמא משום דבפלוגתא איכא למימר דמצי המוחזק לומר קים לי כפוסק פלוני המזכה אותי משא"כ בבעיא דלא איפשיטא. אך ראיתי למהריק"ו שורש קי"ח שכתב ועוד דאפילו את"ל דבנ"ד הוה מסתפק ראב"ן מ"מ כיון דשמעון מוחזק מספיקא לא מפקינן מיניה ולא מיבעיא לפירוש רשב"ם כו' אלא אפילו לפר"י כו' יע"ש. מבואר דס"ל דבספיקא דדינא אף דליכא שום פלוגתא הדין נותן לדעת רשב"ם לאוקומי ארעא ביד המחזיק וזה סותר דברי מהרא"ש והרב פמ"א הנזכר וצ"ע):

הלכה ו

אמרו לו הבא שטרך כו'. עיין בשער אפרים סימן קכ"ח מה שחידש בדין זה ודו"ק:

פרק ט

הלכה א

מקום שנהגו שלא להשכים כו'. בפרק הפועלים אמר ר"ל פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעה"ב שנאמר תזרח השמש יאספון כו' וכתב מרן סימן של"א והרי"ף והרמב"ם השמיטו כל זה ונ"ל שהטעם לפי שהם מפרשים הא דר"ל כמו שפירש ר"ח כו' יע"ש. ולא יגהה מזור לקושייתו שלפירוש ר"ח בעיר חדשה או שאמר אוגרנא לכו כפועלים דאורייתא צריכין לצאת למלאכתם מהנץ החמה ולהחשיך במלאכת בע"ה ואמאי השמיטו דעלה בעי תלמודא וליחזי היכי מיתגרו ומוקי לה בעיר חדשה או בפועלים דאורייתא ומילתא דלא שכיחא נמי שכתב הרב דוחק הוא ובפרט לרבינו שדרכו לכתוב הכל וצ"ע:

הלכה ד

אבל אם התחיל הפועל במלאכה וחזר בו כו'. נראה בעיני דאפילו הקדים לו בע"ה שכרו והתחיל במלאכת בע"ה חוזר בו ומחזיר לו שכרו וכן בדין שהרי מכיון שהתחיל במלאכתו אין בע"ה יכול לחזור וה"ה הפועל אלא מגזירת הכתוב כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים א"כ נתינת השכר לא תוסיף תת כח השוכר וכן משמע קצת מדברי הרשב"א שהביא ה"ה פ"ז מהלכות מלוה ולוה בדין השוכר את הפועל בימי החורף וכו' ודו"ק:

הלכה ז

השוכר את הפועל וכו'. כתב ה"ה וכתב הרשב"א כי אמרינן דדוקא כמותה כו'. ונראה סיוע לזה ממ"ש רבינו (*א"ה לעיל פ"ה דין ז') השכיר לו בית סתם ונתן לו בית ונפל חייב לבנותו או יתן לו בית אחר ואם היה קטן מן הבית הראשון אין השוכר יכול לעכב והוא שיהיה קרוי בית שלא השכיר לו אלא בית סתם ע"כ וידיעת ההפכים אחד ודו"ק:

פרק י

הלכה א

המלוה את חבירו על המשכון כו'. עיין בתשובת מהריט"ץ סימן י"ב ואחר המחילה טעה בזה שהוא סבור דכל משכון שבא אחר הלואה מיקרי משכנו שלא בשעת הלואתו להתחייב באונסין לפי אותם הסוברים דשלא בשעת הלואתו חייב באונסין וזה אינו אלא במשכנו לבסוף ע"י ב"ד ששם הוזהר המלוה להחזיר כסות של יום ביום וכסות לילה

בלילה ושם הוא דא"ר יצחק ב"ח קונה משכון. ולדעת רש"י ודעמיה היינו להתחייב באונסין. אבל במשכון הבא ליד המלוה מיד הלוה ברצונו כך הוא שעת ההלואה או אחר ימים לכ"ע אין בו למרבה אלא ש"ש ואלו דברים ברורים הם. וממה שתפסו גדולי המחברים בספריהם משכנו שלא בשעת הלואתו בא לכלל טעות שהם תפסו לשון קצרה ופירושו כמו שכתבתי ודו"ק. כתב מהרש"ך ח"ב סימן קס"ט גבי מלוה על המשכון דאפילו למ"ד דהוי ש"ש משום פרוטה דרב יוסף מיהו לא דיינינן האי דאמרינן בגמרא גבי ההוא רעיא להכי יהיבנא לך שכר לנטורי נטירא יתירתא דדוקא בנותן לו שכר בהדיא על שמירתו איכא למימר הכי אבל בש"ש הנעשה משום פרוטה דרב יוסף מצי לומר הא נטרי כדנטרי אינשי יע"ש. ובעיני יפלא דמאי פליג ליה בהאי מילתא דאי נעשה ש"ש משום האי כל דיני ש"ש עליו וכן מבואר בתשובת מהריק"ו שורש קנ"ה גבי עלילת המוכסין של אלכסנדריאה דחשיב ליה ש"ש משום פרוטה דר"י ודן עליו דכיון דחשיב ש"ש חייב אפילו בגניבה ואבידה קרוב לאונס ומייתי מהאי הלכתא עד היכן ש"ש חייב עד כדי הייתי ביום אכלני חורב וסיים דלהכי יהיב ליה שכר כדי לנטורי נטירא יתירתא יע"ש ודו"ק:

הלכה ב

אמר לו שמור לי היום כו'. דברי רבינו תמוהים עד מאד דאפילו נימא דבהשאילני ואשאילך הוי שאלה בבעלים דבאותה השאלה שמשאיל לו השואל הוי כשואל גופו לשמור כליו מה שאינו כן האמת כמ"ש רש"י ז"ל, עדיין קשה דבשמור לי ואשאילך אין גופו שאול לאידך לשום דבר דהרי הוא המשאיל וכי פשע בו השומר אין כאן פשיעה בבעלים וכן נמי בהשאילני ואשמור לך אין כאן לגבי המשאיל שום שמירה כלל ואפילו כליו של אידך אינם אצלו ואדרבה השואל שואל גופו לשמור כליו. ובודאי שלא מיעט רש"י אלא דלא לימא דקאי אהשאילני ואשאילך ומטעמא דכתב וכעת צל"ע:

הלכה ג

כל האומנין שומרי שכר הם כו'. הרב ב"ח (*א"ה סימן ש"ו) כתב דהיינו דוקא באומנים העושים מלאכה בביתם אבל אם עושין מלאכה בבית בע"ה אפילו ש"ח לא הוו ודקדק כן מדברי רש"י והתוס' יע"ש. ולא דק דהתם בעינן לאוקומי מתניתין כר"מ דאמר שוכר כש"ח וא"כ טעמא דאומנין ע"כ הוא משום דתפיס אאגירה ולפי זה מיירי מתניתין דוקא בעושים מלאכה בביתם. אבל לדידן דקי"ל דשוכר הוי כשומר שכר טעמא דאומנין הוא דמשתכרים וא"כ כי עושים מלאכה בבית בעה"ב נמי הוו שומרי שכר ופשוט. כתב

הסמ"ע דאומן שהוא שכיר אינו ש"ש ודוקא בקבלן הוי ש"ש ולא מצאתי טעם ברור לחילוק זה וגם חכמי אשכנז חלקו עליו יע"ש:

הלכה ז

וכן טבח של בני העיר שנבל הבהמות. עיין בתשובת הריב"ש סימן קי"ג שכתב וז"ל אבל טעם הפיטור הוא מפני שלא שלא נאסרה בברי אלא מחמת ספק וחשד וכל כיוצא בזה אין מחייבין הטבח לשלם כו' ולא ירדתי לסוף דעת הרב דאף שהיו אוסרים אותם בודאי כגון שהיו מעידים שהיה בה טרפות הפוסל אין כאן חיוב דמים לשוחט שהוא לא גרם הטרפות ועיין בסימן תצ"ט:

פרק יא

הלכה ו

אפילו היה השכיר קטן כו'. מ"ש ה"ה דכשהשכיר קטן לא הפסיד דינו אע"פ שאינו בר עונשין ואין בשבועתו לשוא עונש כו' דבר תימה הוא למסור שבועה לקטן דאפילו למ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווים להפרישו לספות לו בידים אסור וזה כיון שאינו יודע חומר השבועה הו"ל כאילו נמסר לשבועת שוא והרי רבינו ז"ל בפ"ה מהלכות טוען כתב שאין מוסרים שבועה לקטן כלל ואי משום דבלא שבועה הוה שקיל מבה"ב לשקול נמי עכשיו בלא שבועה וכן מה שמצא מהריק"א ז"ל בקצת נוסחאות אפילו היה השוכר קטן לשון אפילו לפי נוסחא זו לא ניחא לי דאדרבה אם כשבעה"ב גדול דטענתו ברי לא משגחינן ביה ונשבע הפועל ונוטל כ"ש כשהוא קטן דאין טענתו ודאי דשקיל פועל בשבועה ואין לומר דחל עליו חיוב ממון ע"פ שכירות הקטן אין זו עסק למה שכתב השכיר נשבע דמשמע דעל עסקי השבועה בא ללמד וה"ל למימר השוכר חייב ליתן ונשבע השכיר ונוטל ועוד דאין זה מקומו אלא בפ"ה מהלכות טוען ששם דיבר בזה ודו"ק:

פרק יב

הלכה ה

העושה בחטים וכיוצא בהם אחר שעשו כו'. בקצת נוסחאות מצאתי שכתוב אחר שעשר ויש מקום דקדוק דמאי איצטריך לכתוב אחר שעשר מאחר שאוכלין מן הדין מעשר ומאכילן דהרי בסמוך גבי נתפרסו עגוליו כתב ואם לא הודיעו מעשר ומאכילן וזה קשה לנוסחאות שלנו שלא כתוב אחר שעשר דהא כיון דסתמא כתב הרי אלו אוכלין

ומסתמא אחר שיעשר הוא גבי לא הודיעין הו"ל לכתוב סתמא הרי אוכלין ובודאי אחר מעשר הוא כמו שסתם ברישא ודו"ק: ומ"ש **והרי הן טבל**. לא ידעתי מה הוא דטבל לאו דבר המעכב לאכילת פועל היא דאם מן הדין אוכל הרי בעל הבית מעשר ומאכילן כמ"ש גבי אם לא הודיעם ואם שיטפא דלישנא הוא דאף דהם טבל נגמרה מלאכתו למעשר ואע"פ שכתב והרי נגמרה מלאכתן למעשר קשה לי דא"כ גבי הבודל בתמרים שכתב שאינם אוכלים מפני שנגמרה מלאכתו למעשר הוה ליה לסיים בלשונו והרי הן טבל:

הלכה י

והעושה בגפן זו אינו אוכל בגפן אחרת. יש לדקדק בדברי רבינו דלא כתב דאם היה מודלת גפן זה על גבי חבירתה אם היה עושה בגפן זה אוכל בגפן אחרת שהרי בגמרא בעו למיפשטה ממתניתין דהיה עושה בגפנים לא יאכל בענבים הא גפנים וגפנים אכיל ומוקי לה בגפן הסמוך לתאנים וכו' ודכוותה גבי ענבים וענבים אכיל אע"ג דמספקא לן אם עשה בגפן זו אם אוכל בגפן אחרת וע"כ אי לא מוקמינן הכי בעיין איפשיטא ממתניתין דעשה בגפן זו אוכל בגפן אחרת וראיתי ג"כ לבעל הטורים שכתבו וצ"ע:

הלכה יג

פועל שאמר תנו לאשתי ובני כו'. מהרימ"ט ח"א סימן קנ"א נסתפק באורחים המסובים אצל בע"ה אם זוכים במתנותיהם משיגביהם או עד שיתנו לתוך פיהם יע"ש והנה ה"ר יונה ז"ל בס"פ אלו דברים אדתניא לא יתן פרוסה לשמש בין שהכוס בידו בין שהכוס ביד בע"ה כתב וז"ל ודוקא לשמש אבל שאר בני הסעודה יכולים לתת זה לזה שמאחר שהוא זימן אותן אינו מקפיד במה שהם נותנים אלו לאלו ע"כ. ולפי דברי הרב ז"ל הרי בע"ה מקפיד שאינו מזכה להם אלא משיתנו לתוך פיהם וצריך עיון:

פרק יג

הלכה ב

אפילו חסמה בקול לוקה. (*א"ה עיין מ"ש ה"ה ליישב אמאי לקי כיון דאין בו מעשה ועיין לקמן פ"ד מהלכות מלוה ולוה דין ו'):

הלכה ג

אמר לעכו"ם חסום פרתי ודוש בה כו'. כתב הסמ"ג בלאוין קפ"ד וז"ל אמר לעכו"ם חסום פרתי ודוש בה היא בעיא ולא איפשיטא הלכך אסור ואינו לוקה עכ"ד. והם דברים תמוהים בעיני דלדידיה דלא איפשיטא אמאי אסור הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא דעיקר איסור שבות דרבנן הוא ודוקא לשאר רבוותא דאסרי הוא משום דסבירא להו מדחזינן

כמה בתראי דאסרי גבי סירוס דעכו"ם ולא קי"ל כר' חידקא דאמר בן נח מוזהר על הסירוס סבירא להו דאיפשיטא בעיין לאיסור אבל לדידיה דסמ"ג דס"ל דלא איפשיטא למה והא אסור וכ"ש דאיהו פסק כר"ח דב"נ מוזהר על הסירוס דהשתא כל מאי דמוכח בגמרא דאסרי גבי הני תורי דגנבי ארמאי איכא למימר טעמא משום דבן נח מוזהר על הסירוס ולא פשיט בעיין לאיסור ועוד קשה מ"ש לא איפשיטא בעיין הלכך אסור ואינו לוקה דמהיכא תיסק אדעתין מלקות באיסורי שבות דאפילו נפשטה בעיין אינו אלא איסור דרבנן וצ"ע:

הלכה ד

ופרות המהלכות על התבואה כו'. נראה בעיני דהכי פירושה דפרה זו היתה מהלכת לדוש בתבואה שבמקום אחד וכדי לקצר הליכתה העבירה ע"ג תבואה שבמקום אחר שלא היתה כוונת בע"ה לדוש באותו מקום אע"פ שדרך הלוכה היתה דשה בתבואה זו אינו עובר משום לא תחסום אחר שלא היתה כוונת בע"ה לדוש שם דאם לא היתה דשה באותו מקום שירט להם הדרך מאי חסימה שייך דהא אינה עושה שום פעולת דישה באותו מקום ואי משום דמהלך כעושה מעשה הוי אמאי לא פשטו מינה בגמרא במאי דמספקא להו אי מהלך כעושה דמי או לא ועוד דאין סברא לומר דמהלך כעושה מעשה דמי אלא בשכבר התחילו לעשות הפועלין בכרם ובהליכתן מאומן לאומן אבל פועל שהלך לעשות מלאכת בע"ה בכרם ידוע ועבר דרך כרם אחר לא שמענו שיהא מותר לאכול דרך העברתו באותו הכרם ודו"ק: סליקו להו הלכות שכירות